

Metonímiák, tálcumok és sikolyok

BOLLOBÁS ENIKŐ

Az új politikai légkörben fellángoltak a viták a társadalmat véglegesen megosztó kérdések körül, így például az abortusszal kaocsolatban. Általában hangosabb az abortuszt ellenzők tábora, hiszen az olyan testületek, mint a „Magzatvédők Egyesülete” vagy a „Pacem in utero” szervezet voltak a kezdeményezők, ők támadták az érvényben levő abortusz-jogot, s ők igyekeznek megnyerni a gyakran még bizonytalan, habozó, ingadozó közvéleményt.

Különböző típusú és minőségű érvrendszerek ütköznek meg a magyarországi abortuszvitában. Az egyik oldalon olyan érvek sorakoznak, mint a fogyatkozó magyarság, a magzati jogok, a fogamzás mint az élet kezdete, az abortusz mint gyilkosság, valamint az ügy érdekében erősen „retusált” *Néma sikoly* című film megrázó képsorai. A másik állás-

pontot nehéz hangzatos szép szavakkal megvédeni, megható képsorokkal illusztrálni. Az abortuszban ugyanis nincs semmi szép vagy jó: leginkább a nők rémálmaiban jön elő, mint rettegett, szorongással várt, legutolsó megoldás. Az abortusz nem jó dolog, és a nők általában megteszik, amit lehet, hogy ne kényszerüljenek abortuszra. De ezt az utolsó lehetőséget nem lehet elvenni tőlük, különösen tiltással nem.

Bizony nehéz felelősen állást foglalni az abortusz bonyolult problémakörében, hiszen akárhogya is vélekedünk, rengeteg bánat, szenvedés és boldogtalanság okozói lehetünk – még ha közvetetten is. Nem adnak egyértelmű eligazítást a tudományok, de még a különböző vallások, hitek sem. Ez onnan is látszik, hogy természet- és társadalomtudósok, hívők és ateisták, katolikus, református és zsidó vallásúak között

egyaránt találunk abortuszpártiakat és abortuszellenzőket. A fogamzásgátlás és az abortusz kérdésében még a katolikusok véleménye is megoszlik. A Vatikán a mesterséges fogamzásgátlás és az abortusz ellen foglal állást, eszerint a családtervezés isteni terv, amelybe az ember nem szólhat bele. Ugyanakkor vannak püspökök, teológusok és laikusok, akik szerint téves az az elképzelés, hogy a pápai az egyetlen érvényes katolikus álláspont, szerintük a katolikus hagyományban nem egyetlen legitim – teológiailag és etikailag védhető – vélemény van. Felmérések kimutatták, hogy a katolikus nők 93%-a használ valamilyen mesterséges kontracepció módszert, és a hívők 57%-a kívánja legálisan megtartani az abortuszt. Nagy tehát az ellentmondás a Vatikán álláspontja és a sensus fidelis, a hívők hite és gyakorlata között.

Azonban nemcsak a gyakorlat nincs összhangban a Vatikán tanításával, mindenfelől disszonáns hangokat hallani a hierarchián belül is. Így belga, francia, kanadai, olasz, holland, német, skandináv püspököktől, továbbá olyan teológusoktól és gondolkodóktól, mint Richard McCormick, Daniel Maguire, Karl Rahner, Bernard Haring, Charles Curran. Ez utóbbi nyilatkozatához 600 amerikai hittudós csatlakozott, de említhetjük az 1984-ben a New York Times-ban 24 apáca által megjelentetett nyilatkozatot (*Katolikus Állásfoglalás a Pluralizmusról és az Abortuszról*) vagy a 163 német teológus által aláírt *Kölni deklarációt* (1989).

Megoszlanak a tudós vélemények arról is, hogy lehet-e azonos módon kezelni egy 7 hetes embriót, illetve egy 7 hónapos magzatot. Hiszen különbséget tesz a nyelv is: más az embrió, mint a magzat, más a vetélés, mint a halva születés. De még a rítus és a vallás is tesz különbséget, hiszen temetést, gyászt, keresztelest, imát nem tart mindkét esetben természetesnek. Bizony eltérő vélemények alakultak ki abban a tekintetben, hogy az élet folyamatában hol kezdődik. Az Amerikai Szülészeti és Nőgyógyászok Egyesülete a beagyazódástól számítja a fogamzást,

míg Szent Ágoston és Aquinói Szent Tamás szerint a magzat csak attól fogva bír halhatatlan emberi lélekkel, hogy emberi formát ölt. Az élet genetikus definícióját azért veti el sok embriológus, mert – mint mondják – ez összemosza a lehetőségeket a valósággal, a potenciálisat az aktuálisal. Hiszen az embrió nem ember még, hanem csak potenciális emberi lét hordozója.

A tiltás nem megoldás

Ettől függetlenül az abortusz mindig morális kérdés. A választás és reprodukció jog lesznek itt a kulcsszavak, de választás csak akkor lehetséges, ha valóban léteznek (kontracepció) alternatívák. Sajnos, általában azok a nők élnek leginkább az abortusz jogával szerte a világon, akiknek a legkevesebb választási lehetőség adatik meg.

Nem arról van szó, hogy aki az abortusz ellenzőivel vitatkozik, az abortuszpártjának volna, s bárkit is bátorítana terhességmegszakításra. Szó sincs bátorításról, de ne legyen szó akadályozásról, tiltásról, megbélyegzésről, elítélésről sem. Hiszen a terhesség vállalása nem lehet mindig és mindenki számára kötelező, mint ahogyan a terhesség hírére sem a feltétlen és teljes öröm az egyetlen le-

hetséges válasz. Különösen büntetés nem lehet a gyermek a „felelőtlen” szexualitásért. A fogamzás nem mindig szándékos, a terhesség nem mindig magasztos, áldott állapot. Éppen ezért, megvonhatjuk-e a döntés lehetőségét a terhebe esett nőtől és partnerétől? Mégis, kinek az élete, kérdezhetjük. S ítélezhetünk-e mások felett, amikor az ilyen személyes döntéseket helytelennek és erkölcstelennek nyilvánítjuk? Kisajátíthatjuk-e az igazságot bármilyen erkölcsi álláspontnak anélkül, hogy ismernénk a személyes körülményeket?

Sokaknak meggyőződése, hogy ez a döntés lehet lelkiismereti döntés, morális cselekedet; hogy felelősen, átgondoltan, lelkiismerete szerint, morálisan cselekedhet az is, aki nem a „sokasodás” mellett dönt. Az ember dolga e földön már kezdettől fogva nemcsak az, hogy sokasodjon és szaporodjon, hanem hogy a gazdától kapott „tálcumokat” kamatoztassa. Hogy „a kevésben hű legyen”, ahogyan Máté mondja (Máté, 25: 14-30). Ez az igazi nagy parancs. Azt már mindenkinek magának kell eldöntenie: mennyi a tálcuma, s mire használhatja. De használni, forgatni, kamatoztatni kell azokat a tálcumokat. Most, ebben az életben, hiszen ez nem a főpróba – ez

ITAMAR JAOZ-KESZT

maga az előadás. „Létrehozni a velem született s a szerzett képességtől telhető / legjobbat, ha cipőt szegelek, ha fát ültetek, ha verset írok: / ennyit kívánok önmagamtól,” írja Weöres Sándor.

Tudnunk kell: az abortusz vállalása nem vákuumban történik, hanem egyéb döntések kontextusában, s a gyerekszám bizony ezektől a „talentumoktól” is függ. Nem ítéltető el az, aki csak annyi gyermeket szül, amennyit saját belátása, megítélése szerint igényesen fel tud nevelni. Ez a szám változó lehet, de az, hogy valakinek egy vagy öt gyermeke van, önmagában még nem érték, se nem jobb, se nem rosszabb egyik a másiknál. Sok faktor játszhat itt közre: anyagi körülmények, vallási meggyőződés, reális helyzetmegítélés, a házasság tartóssága, a szülők egyéb elkötelezettségei, a véletlen. Nehéz azt megítélni, hogy ki a rossz anya: az-e, aki felelősen csak annyi gyermeket szül, amennyit fel tud nevelni, vagy az, aki e felelősséget társadalminak tekintve egymás után hozza világra gyermekeit a bizonytalan jövő ellenében.

Mindannyian aggódunk a sok abortusz miatt, szeretnénk, ha sokkal kevesebb lenne. De még inkább aggódunk a tiltás, az autoritár beavatkozás, a hatal-

mi szó, a parancs, a kényszer társadalmi következményei miatt. Milyen társadalmi ára lenne a tiltásnak? Az abortusztilalomnál jóval kisebb horderejű amerikai szesztilalom is sok negatív következménnyel járt: felvirágzott az illegális alkoholpiac, megnőtt a szervezett bűnözés, s könnyen kijátszhatóvá lett a törvény és a jog. Csak az alkoholfogyasztás nem csökkent. Hasonló következményekkel járna az abortusztilalom is, hiszen az emberiség történetében mindig is volt, s valószínűleg mindig is lesz abortusz. A tiltás nem szünteti meg a terhességmegszakításokat, ezzel tisztában kell lennünk. Azonban előkerülnek a kötötűk, a ruhafogások, s az egyéb házilag gyártott „műszerek”, jön a gin, az ecet, a forró vizes lavór. Egyre több nő fog maradandó károsodást elszenvedni ezektől az alagsori abortuszoktól, míg a törvényt kijátszó nőgyógyászok jól meggazdagodnak. Biztosan egyre több lesz a szomorú, lelkileg sérült, nem kívánt gyermek, akinek azzal a teherrel kell élnie, hogy őt a szülei nem akarták: s egyre több lesz a boldogtalan, kelleetlen szülő, aki akarata ellenére részesült gyermekáldásban, s ennek nem tanult meg örvendeni később sem. Végül egyre nagyobb lesz a különbség gazdag és szegény

között, hiszen nem mindenki engedheti meg magának a méregdrága tiltott műtéteket. Csak az abortusz nem lesz kevesebb, s az erényesek nem lesznek többen. Hiszen Aquinói Szent Tamás mondta, hogy „a törvény nem rendelkezhet az erényről, s nem tilthatja meg mind a vétket” – azaz az emberi tökéletlenség a jog eszközével nem rendezhető.

És akik megszülettek?

Évente a világon 40–60 millió abortuszt végeznek, ebből 33 milliót legálisan. Jelenleg a világ lakosságának 63%-a él olyan országban, ahol az abortusz engedélyezett. Az USA-ban 1973 óta jog az abortusz: a „magánférához” való személyiségi jog része, minden állam maga dönti el, milyen forrásból fedezi a költségeket – az utóbbi években erről folytak heves viták. Az Európai Közösség országaiban 1977 óta fokozatosan engedélyezték az abortuszt: először Angliában, Dániában és az NSZK-ban, majd Hollandiában (itt teljesen szabad, idegenek számára is ingyenes), 1978-ban Olaszországban, 1979-ben Franciaországban (a műtét költségeit az állam fedezi társadalombiztosítás formájában). Spanyolországban 1985-ben, Belgiumban pedig nemrég lett legális. Ír-

ország a legkevésbé liberális e téren, de Anglia közelsége nagyban befolyásolja az ír nők helyzetét is.

Tudnunk kell, hogy szinte az egész világon liberalizálódott az abortuszjog az elmúlt években, csak egyetlen országban szigorították: Romániában, 1984-ben. Sajnos, megfigyelhetjük az elnyomó rendszerek és az abortusztilalom gyakori egybeesését: tiltott volt a terhességmegszakítás a náci Németországban, a fasiszta Olaszországban, Romániában, Chilében és Dél-Afrikában. Tiltott az iszlám országokban, a Dél-Szahara országaiban és Latin-Amerika bizonyos államaiban.

Magyarország valószínűleg nem Románia vagy az iszlám országok gyakorlatát akarja követni az abortusz rendeleti szigorításával. Ebben a kérdésben az Európához való csatlakozás csakis az abortusz teljes, törvényes liberalizálását jelentheti, mely liberalizálás természetesen együtt kell hogy járjon a prevenció és felvilágosítás széles körű gyakorlatával. Komoly szexuális nevelésre lesz szükség, ugyanakkor mindenki számára hozzáférhetővé kell tenni a megbízható, olcsó és nem irreverzibilis kontracepciós módszereket. Ezenkívül természetesen nagyon fontos annak a mentalitásnak az elterjedése, mely a fo-

gamzsgátlást a nő és a férfi közös felelősségének tekintik – éppúgy, mint a gyermekvállalás és a gyermeknevelés felelősségét. Ha az abortusz teljes szabadsága együtt jár a kontracepciós választási lehetőségek sokaságával, akkor e „parttalan” liberalizálással néhány éven belül az abortuszok száma nagymértékben csökkenni fog, mint ahogyan a nyugat-európai országokban is 30–35%-kal csökkent az elmúlt időszakban.

Amikor abortuszról beszélünk, tulajdonképpen metonimikusan is szólunk. A magyarországi abortusz helyzet ugyanis több tekintetben is jelzés, s éppen ezért összekapcsolandó egyéb társadalmi kérdésekkel, melyek metonímiájaként használjuk. Jelzi egyrészt a fogamzsgátláshoz és családtervezéshez közvetlenül kapcsolódó problémákat, mint a szexuális tudatlanság és öntudatlanság: hogy kevés kontracepciós módszer létezik, s arról sem igen tudnak, ami van. Másrészt az abortusz és az alacsony születésszám – olyan más szimptomákkal együtt, mint az alkoholizmus, szegénység vagy öngyilkosság – jelzi azt a sok betegséget, melyben a magyar társadalom szenved. Ha igazán meg akarjuk érteni és gyógyítani ezt a társadalmat, akkor együtt kell vizs-

gálnunk ezt a tünetkomplexumot, s a születés előtti és utáni mortalitás mögött fel kell fedeznünk a közös okokat. Nem háríthatjuk a nőkre a súlyos, össztársadalmi problémákat jelző abortusz-helyzet lelkiismereti terhét.

A magyar televízióban sajnos, láthattuk azt a filmet, amely a végtelen abortusztilalom következményeit mutatja be, s túltesz *A néma sikoly* manipulatíván felnagyított rettenetén. A megsemmisítésre ítélt geszói gyerekek nem azért néma, mert még nincs levegő a tüdejükben, hanem mert a társadalom kivetettjeiként beszélni sem tanulhattak meg. Itt nem ultrahang-vizualizációval felsejülő képsorokat látunk, hanem valóságosakat, s épp ezért annál hihetlenebbeket, ezeknek az élő gyermekeknek még az állati sors és a méltó halál sem adatott meg. Azt hiszem, egyik filmet sem használhatjuk fel valódi érvként az abortusz-vitákban, de mivel a két filmben megcélzott probléma közös gyökere, az egyiket a másik nélkül semmiképp nem idézhetjük. Talán, ha megértjük, hogy az abortusz-vita is metonímia, mert egyéb konfliktusok és ellentétek helyett, de azok részeként jelenik meg társadalmunkban, akkor az ilyen „csillagháborús fegyverek” nélkül is érvelhetünk.